

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з дисципліни «Місцеві фінанси»
для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем
«бакалавр» денної та заочної форм навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» (Частина 2)

Конспект лекцій з дисципліни «Місцеві фінанси» для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (Частина 2) / Укл. Н.Г. Фатюха – Запоріжжя: НУ «ЗП», 2019.- 66 с.

Укладач: к.е.н., доцент Н.Г. Фатюха

Рецензент: перший проректор, д.е.н., професор
В. Г. Прушківський

Відповідальний за випуск: к.е.н., доцент С.В. Шарова

Затверджено
на засіданні кафедри
“Фінанси, банківська справа
та страхування ”
Протокол № 1
від 27.08. 2019 р.

Рекомендовано
до видання НМК ФЕУ
Протокол № 22
від 25.09. 2019 р.

ЗМІСТ

Частина 2	
Тема 4. Формування дохідної бази місцевих бюджетів	70
4.1. Дохідна частина місцевих бюджетів	70
4.2. Суть та історичні аспекти формування цільових фондів	86
4.3. Резервні фонди місцевих органів самоврядування	87
Тема 5. Система видатків місцевих бюджетів	89
5.1. Видаткова частина місцевих бюджетів	89
5.2. Нові підходи у плануванні доходів місцевих бюджетів	102
5.3. Методи планування видаткової частини місцевих бюджетів	103
5.4. Порядок фінансування видатків місцевих бюджетів	105
5.5. Програмно-цільове бюджетне планування, його зміст і переваги	111
Тема 6. Фінансове вирівнювання та бюджетне регулювання	114
6.1. Зміст міжбюджетних відносин та передумови їх виникнення	115
6.2. Види міжбюджетних трансфертів в Україні	116
6.3. Сутність та стан фінансового вирівнювання	125
6.4. Зміст, цілі та методи бюджетного регулювання	129
Частина 3	

ТЕМА 4. ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

4.1. Дохідна частина місцевих бюджетів.

4.2. Суть та історичні аспекти формування цільових фондів

4.3. Резервні фонди місцевих органів самоврядування

Ключові терміни: *Доходи місцевих бюджетів. Податкові надходження. Неподаткові надходження. Трансферти. Цільові фонди. Резервний фонд.*

Література:[1,2, 4, 9, 10].

4.1. Дохідна частина місцевих бюджетів

Фінансовою основою місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів.

Доходами бюджету є кошти, які надходять у постійне користування на безповоротній основі. Вони забезпечують стабільність бюджету і фінансування його видатків.

Доходи бюджету - податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Згідно БК податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори.

Неподатковими надходженнями визнаються: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; власні надходження бюджетних установ; інші неподаткові надходження.

Трансферти - кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Місцевий бюджет відповідно до БК містить надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів

місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати становлять єдиний баланс відповідного бюджету.

Закріплені доходи місцевих бюджетів складають основу для визначення податкового потенціалу території, їх обсяги впливають на розміри бюджетних трансфертів, які надаються місцевим бюджетам з Державного бюджету України.

До доходів загального фонду бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, міст Києва та Севастополя, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад належать:

- 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя); 40 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва; 100 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Севастополя та зараховується до бюджету міста Севастополя;

- 37 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;

- 45 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя користувачами води за місцем її забору;

- 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

- 2 відсотки рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), що зараховується до районних бюджетів за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

- 3 відсотки рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), що зараховується до бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

- 5 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину), що зараховується до бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

- 30 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування бурштину, що зараховується до місцевих бюджетів за місцезнаходженням (місцем видобутку) бурштину;

- плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

- державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

- акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів об'єднаних територіальних громад, міських бюджетів;

- 10 відсотків податку на прибуток підприємств, який зараховується до бюджету міста Києва;

- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.

- податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

- єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування.

Збір за місця для паркування транспортних засобів, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування.

Туристичний збір, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями, виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується відповідно до районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування;

- плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

- плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за ліцензії на виробництво пального, на право оптової торгівлі паливом, на право роздрібної торгівлі паливом, на право

зберігання пального, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади;

- рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;

- плата за розміщення тимчасово вільних коштів відповідних місцевих бюджетів (крім коштів, отриманих закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

- орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди районними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими радами, яка зараховується відповідно до районних бюджетів, бюджетів місцевого самоврядування;

- кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади;

- частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими

- плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

- адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами міських рад міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчими органами рад об'єднаних територіальних громад, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;

- адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється виконавчими органами міських рад міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчими органами рад об'єднаних територіальних громад, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;

- плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами міських рад міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчими органами рад об'єднаних територіальних громад, яка зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;

- штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;

- адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

- адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

- штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів;

- кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель як забезпечення їх тендерної пропозиції (пропозиції конкурсних торгів), які не підлягають поверненню цим учасникам в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів;

- кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів;

- 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

- частина розміру плати за видачу ліцензії на провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей, яку встановлює Кабінет Міністрів України, яка сплачується ліцензіатами до бюджетів місцевого самоврядування за місцем розташування відповідного пункту розповсюдження державної лотереї;

- інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів відповідно до законодавства.

Склад доходів загального фонду бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів:

- 15 відсотків податку на доходи фізичних осіб;

- 10 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності).

- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.

Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим та обласні ради, зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

- 45 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховуються до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів користувачами води за місцем її забору;

- 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину);

- 2 відсотки рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

- плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

- акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), що сплачується платниками, які зареєстровані в Автономній Республіці Крим, - до доходів бюджету Автономної Республіки Крим;

- орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

- частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному Верховною Радою Автономної Республіки Крим та обласними радами;

- плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів (крім коштів, отриманих закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

- плата за ліцензії та сертифікати (крім плати за сертифікацію, визначеної пунктом 25² частини другої статті 29 цього Кодексу), що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового та зернового дистиляту, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, дистиляту виноградного спиртового, спирту-сирцю плодового, біоетанолу, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за ліцензії на право оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим та зерновим дистилятом, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, дистилятом виноградним спиртовим, спиртом-сирцем плодовим та біоетанолом, що зараховується до бюджету Автономної

Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

- плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- плата за ліцензії на виробництво пального, на право оптової торгівлі паливом, на право роздрібної торгівлі паливом, на право зберігання пального, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

- адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

- штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів із суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

- надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні ради;

- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні ради (крім концесійних платежів, визначених пунктом 3 частини першої статті 69⁻¹ БК);

- кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель як забезпечення їх тендерної пропозиції (пропозиції конкурсних торгів), які не підлягають поверненню цим учасникам в частині

здійснення закупівель за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

- кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

- 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

- інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів відповідно до законодавства.

Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів:

- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.

Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради, зараховується відповідно до міських (міст районного значення), селищних та сільських бюджетів;

- рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;

- 1 відсоток рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім

рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

- 5 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину), що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

- податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

- єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

- збір за місця для паркування транспортних засобів;

- туристичний збір;

- частина розміру плати за видачу ліцензії на провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей, яку встановлює Кабінет Міністрів України, яка сплачується ліцензіатами до бюджетів місцевого самоврядування за місцем розташування відповідного пункту розповсюдження державної лотереї;

- частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному відповідними місцевими радами;

- плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідного бюджету;

- штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;

- адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

- штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами

господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

- адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

- надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради;

- орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди місцевими радами, яка зараховується відповідно до бюджетів місцевого самоврядування;

- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради (крім концесійних платежів, визначених пунктом 3 частини першої статті 69¹ БК);

- кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель як забезпечення їх тендерної пропозиції (пропозиції конкурсних торгів), які не підлягають поверненню цим учасникам в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

- кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

- 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

- кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом,

усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

- плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

- державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

- акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

- адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;

- плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, яка зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;

- адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;

- інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів відповідно до законодавства.

До надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать:

- надходження бюджету розвитку місцевих;

- кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків - до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків - до бюджетів міст республіканського Автономної

Республіки Крим та обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, 15 відсотків - до районних бюджетів, 60 відсотків - до бюджетів міст районного значення, селищ і сіл;

- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;

- 70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад - 50 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 20 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 70 відсотків;

- 55 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, визначеного пунктом 16⁻¹ частини другої статті 29 БК), у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад - 25 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 30 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 55 відсотків;

- власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;

- цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

- надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим та місцевими радами;

- субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;

- повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;

- повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;

- надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

-інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів включають:

- дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно Автономної Республіки Крим, комунальна власність;

- плата за надання місцевих гарантій (відповідно до статті 17 БК);

-кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності";

- 10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр, у такому співвідношенні: 5 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим або обласного бюджету; 3,5 відсотка - до районного бюджету; 1,5 відсотка - до сільського, селищного або міського бюджету. Якщо ділянка надр розташована на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, кошти між відповідними місцевими бюджетами розподіляються в межах встановленого співвідношення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

- кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим, та майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;

-90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації),

при цьому від продажу земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим: 35 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим, 55 відсотків - до сільських, селищних, міських бюджетів Автономної Республіки Крим;

- капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів;
- кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та відсотки, сплачені за користування ними (крім надходжень, визначених пунктами 10 і 11 частини першої статті 69¹ БК);

- місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України;

- кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету в частині витрат бюджету розвитку - за рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради).

Бюджет розвитку місцевих бюджетів є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів.

4.2. Суть та історичні аспекти формування цільових фондів

Одним із інститутів у системі місцевих фінансів є різноманітні цільові фонди грошових ресурсів, можливість формування яких передбачена ст. 68 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Створення і функціонування таких фондів здійснюється на основі законодавства, що затверджується представницькими органами влади.

Цільові фонди, як правило, акумулюються на окремих рахунках і використовуються за цільовим призначенням для фінансування конкретних програм чи заходів. Правова база цих фондів склалася у 90-их роках.

Згідно з Бюджетним кодексом України, створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами не допускається.

Витрачаються кошти цільових фондів на розсуд відповідної місцевої ради, при цьому вони перебувають на спеціальних рахунках, котрі відкриваються в установах банків і вилученню не підлягають.

При формуванні цільових фондів кожна рада має затвердити: статут (положення) фонду, яким визначається сфера його діяльності; мету і завдання; структуру і методи формування коштів фонду.

Нині ради можуть створювати в межах законодавства України цільові фонди для вирішення бюджетних соціальних і економічних проблем.

Акумуляція коштів у цільових фондах не тільки дозволяє розширити права органів самоврядування усіх рівнів, але й забезпечує можливості для фінансування соціально-економічного розвитку регіону.

Так, Кабінетом Міністрів України рекомендовано при формуванні цільових фондів залучати кошти, що використовуються на соціальний розвиток підприємств і організацій будь-якої форми власності пропорційно до чисельності робітників і службовців, що постійно проживають у містах і селищах, де розташовуються ці підприємства.

Для усунення суперечок між підприємствами і місцевими органами влади з приводу відрхувань у цільові фонди розроблена формула:

$$X = (C - B) * U / 100\%, \quad (4.1)$$

де X - сума засобів, що необхідно внести підприємству у цільовий фонд;

C - сума засобів, необхідна для благоустрою міста (селища), будівництва житла, утримання соціальних, культурних, побутових об'єктів та інших робіт;

B - наявність бюджетних коштів на певні цілі;

U - питома вага працівників і службовців певного підприємства в загальній чисельності населеного пункту.

Питома вага визначається за формулою:

$$U = \frac{Ч_{пр}}{Ч_{нп}} * 100\%, \quad (4.2)$$

де $\text{Ч}_{\text{пр}}$ - середня чисельність персоналу підприємства за рік;

$\text{Ч}_{\text{нп}}$ - середня чисельність населеного пункту за підсумками року.

Метод коефіцієнтів сприяє участі підприємств усіх форм власності у благоустрої міст й будівництві житла й об'єктів соціальної інфраструктури.

Місцеві ради розробляють порядок витрачання коштів із цих фондів, що, як правило, використовуються на наступне. На місцевому рівні створюються також відділення загальнодержавних цільових фондів.

4.3. Резервні фонди місцевих органів самоврядування

Законодавством України передбачена можливість місцевих органів влади формувати **резервні фонди** для здійснення непередбачуваних видатків, що не мають постійного характеру. У Державному бюджеті України резервний фонд передбачається обов'язково.

Рішення щодо необхідності створення резервного фонду місцевого бюджету приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідна місцева рада.

Резервний фонд бюджету не може перевищувати одного відсотка обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету.

Рішення про виділення коштів з резервного фонду бюджету приймаються відповідно Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування.

Кабінет Міністрів України (Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних місцевих рад) щомісячно звітують перед Верховною Радою України (Верховною Радою Автономної Республіки Крим та відповідною місцевою радою) про витрачання коштів резервного фонду відповідного бюджету.

Основними напрямками використання коштів резервних фондів є: ліквідація наслідків стихійних явищ, ліквідація наслідків аварій та епідемій, ліквідація наслідків дій терористичного або антиконституційного спрямування, диверсій та інші непередбачені заходи.

До інших непередбачених заходів не можуть бути віднесені такі напрями використання коштів: *обслуговування боргу органів місцевого самоврядування; капітальний ремонт, реконструкція; надання гуманітарної чи матеріальної допомоги; придбання житла.*

Звернення про виділення коштів з резервного фонду місцевого бюджету підприємства, установи, організації подають до місцевої державної адміністрації.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність доходів місцевих бюджетів як системи економічних відносин?
2. Як класифікують доходи місцевих бюджетів відповідно до вимог Бюджетного кодексу України?
3. Охарактеризуйте особливості формування цільових фондів.
4. Назвіть основні напрямки витрачання коштів цільових фондів.
5. Назвіть основні напрями використання коштів резервних фондів.

ТЕМА 5. СИСТЕМА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

- 5.1. Видаткова частина місцевих бюджетів
- 5.2. Нові підходи у плануванні доходів місцевих бюджетів
- 5.3. Методи планування видаткової частини місцевих бюджетів
- 5.4. Порядок фінансування видатків місцевих бюджетів.
- 5.5. Програмно-цільове бюджетне планування, його зміст і переваги

Ключові терміни: *Видатки місцевих бюджетів. Критерії розмежування видатків. Методи прогнозування доходів. Методи планування видатків місцевих бюджетів. Виконання місцевих бюджетів. Програмно- цільовий метод за видатками. Бюджетна програма.*

Література:[1,2, 4, 9, 10].

5.1. Видаткова частина місцевих бюджетів

Видатки бюджету - кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.

Класифікація видатків місцевого бюджету подається у ст. 64

Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються відповідними рішеннями про місцевий бюджет; видатки, пов'язані із здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад, - відповідними рішеннями про районний та обласний бюджети.

Сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи самостійно розпоряджаються коштами відповідних місцевих бюджетів, визначають напрями їх використання.

Районні, обласні бюджети виконують місцеві державні адміністрації в цілях і обсягах, що затверджуються відповідними радами.

Видатки місцевого бюджету формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного БК, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування.

Видатки місцевого бюджету здійснюються із загального та спеціального фондів місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України. Виділяють поточні видатки і видатки розвитку.

У складі витрат спеціального фонду місцевого бюджету виділяються *витрати бюджету розвитку*.

Поточні видатки - витрати бюджету на цільове фінансування мережі підприємств, установ, організацій, які існують протягом поточного бюджетного року, а також фінансування соціального захисту населення, утримання апарату управління та служб органів місцевого самоврядування, соціального обслуговування та інше.

Поточні видатки передбачають негайне та своєчасне фінансування.

Видатки розвитку - витрати на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, кошти на реалізацію програм соціально-економічного розвитку міст, капітальне будівництво, придбання обладнання, транспортних засобів та іншої техніки, а також інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням.

До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать:

- погашення місцевого боргу;
- капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам;

- внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання;

- проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу відповідно до статті 128 Земельного кодексу України, за рахунок авансу, внесеного покупцем земельної ділянки;

- підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної (до розмежування земель державної та комунальної власності) чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів;

- платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста;

- розроблення містобудівної документації на місцевому та регіональному рівнях.

Капітальні видатки бюджету розвитку спрямовуються на: соціально-економічний розвиток регіонів; виконання інвестиційних проєктів; будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства; будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів; будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства; збереження та розвиток історико-культурних місць України та заповідників; будівництво та розвиток мережі метрополітенів; придбання вагонів для комунального електротранспорту; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів та автомобілів швидкої медичної допомоги; оновлення матеріально-технічної бази комунальних закладів охорони здоров'я, комп'ютеризацію та інформатизацію загальноосвітніх навчальних закладів і комунальних закладів охорони здоров'я; природоохоронні заходи; інші заходи, пов'язані з розширенням відтворенням.

Відповідно до Бюджетного кодексу України видатки бюджетів на здійснення повноважень поділяються на три групи:

а) видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності й суверенітету, незалежного судочинства, інші видатки, які не можуть бути передані місцевому самоврядуванню. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України;

б) видатки, які визначаються функціями держави та можуть

бути передані на виконання місцевому самоврядуванню на основі принципу субсидіарності. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у тому числі за рахунок трансфертів із Державного бюджету України;

в) видатки на реалізацію повноважень органів місцевого самоврядування, які мають місцевий характер. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у тому числі за рахунок трансфертів із Державного бюджету України.

Критерії розмежування видатків між місцевими бюджетами встановлені, виходячи з наближення послуг до безпосереднього споживача (табл.5.1).

У контексті нового механізму організації міжбюджетних відносин видатки місцевих бюджетів поділяють на дві групи:

- видатки, що здійснюються з відповідних бюджетів;
- видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів.

Розмежування видатків між місцевими бюджетами.

I група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання публічних послуг і які розташовані найближче до споживачів. Здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст та бюджетів об'єднаних територіальних громад.

II група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних публічних послуг для всіх громадян України. Здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення, а також районних бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад.

III група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують публічні послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України. Здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення, а також районних бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад

З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп

До видатків, що здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад належать видатки на:

а) освіту:

- 1) дошкільну освіту;
- 2) загальну середню освіту: початкові школи, гімназії, ліцеї (у тому числі з дошкільними підрозділами (відділеннями, групами);
- 3) міжшкільні ресурсні центри;
- 4) спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати, гімназії та ліцеї, у складі яких є інтернати з частковим або повним утриманням учнів (крім закладів, визначених у підпункті "а" пункту 7 частини першої статті 87 та у підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 90 БК);
- 5) дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (якщо не менше 70 відсотків кількості учнів дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів припадає на територію відповідного міста, району чи об'єднаної територіальної громади), інклюзивно-ресурсні центри;
- 6) фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах регіонального замовлення у закладах фахової передвищої освіти комунальної власності, засновником яких є міська, районна, сільська або селищна рада);
- 7) інші державні освітні програми;
- 8) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах вищої освіти комунальної власності, засновником яких є міська, районна, сільська або селищна рада);
- 9) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);
- 10) позашкільну освіту;
- 11) професійну (професійно-технічну) освіту з бюджетів міст обласного значення - обласних центрів та бюджетів об'єднаних територіальних громад, у складі яких є місто обласного значення - обласний центр (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах

регіонального замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти державної та/або комунальної власності, які розташовані на території зазначених міст);

б) охорону здоров'я:

1) амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні широкого профілю, спеціалізовані медико-санітарні частини, пологові будинки, поліклініки і амбулаторії, загальні стоматологічні поліклініки, дільничні лікарні);

2) первинну медичну допомогу (медичні амбулаторії, фельдшерсько-акушерські і фельдшерські пункти, центри первинної медичної (медико-санітарної) допомоги та інші заклади охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу);

3) програми медико-санітарної освіти (міські та районні центри здоров'я і заходи з санітарної освіти);

4) інші державні програми медичної та санітарної допомоги (територіальні медичні об'єднання, центри медичної статистики, автопідприємства санітарного транспорту, інші програми і заходи);

5) оплату комунальних послуг та енергоносіїв комунальними закладами охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, та місцеві програми надання населенню медичних послуг з первинної медичної допомоги населенню;

6) співфінансування оплати медичних послуг, що надаються в рамках програми державних гарантій медичного обслуговування населення, для покриття вартості комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам або є об'єктами права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні районних рад;

7) місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам або є об'єктами права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні районних рад, і місцеві програми надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

8) місцеві програми громадського здоров'я;

в) соціальний захист та соціальне забезпечення:

1) державні програми соціального забезпечення: притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (якщо не менше 70 відсотків кількості дітей, які перебувають у цих закладах, припадає на територію відповідного міста, району чи об'єднаної територіальної громади), малі групові будинки; територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); центри соціальної реабілітації дітей з інвалідністю; центри професійної реабілітації осіб з інвалідністю, дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї; компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги;

2) державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

3) районні та міські програми і заходи щодо реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі утримання та програми районних і міських центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

4) державні культурно-освітні та театральнo-видовищні програми (сільські, селищні та міські палаци і будинки культури, клуби, центри дозвілля, інші клубні заклади та бібліотеки; театри, районні (міські) бібліотеки або централізовані бібліотеки районної (міської) централізованої бібліотечної системи, музеї, виставки, палаци і будинки культури, школи естетичного виховання дітей, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус академічних, національних, зоопарки комунальної власності);

5) фізичну культуру і спорт: утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів (крім шкіл республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення), заходи з фізичної культури і спорту та фінансова підтримка місцевих осередків всеукраїнських громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд місцевого значення.

До видатків, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим і обласних бюджетів, належать видатки на:

а) державне управління:

1) представницьку і виконавчу владу Автономної Республіки Крим;

б) освіту:

1) загальну середню освіту: спеціальні школи, санаторні школи; дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (крім дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів, визначених у підпункті "б" пункту 2 частини першої статті 89 БК); заклади загальної середньої освіти державної власності (крім закладів, визначених у підпункті "а" пункту 7 частини першої статті 87 БК); спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати, гімназії та ліцеї, у складі яких є інтернати з частковим або повним утриманням учнів (якщо не менше 70 відсотків кількості учнів, які здобувають освіту у відповідному закладі освіти, є жителями населених пунктів, розташованих на території Автономної Республіки Крим чи області (крім населеного пункту, де розташований такий заклад);

2) професійну (професійно-технічну) освіту (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти державної та/або комунальної власності (крім закладів, визначених у підпункті "е" пункту 2 частини першої статті 89 БК));

3) фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах державного та/або регіонального замовлення у закладах фахової передвищої освіти державної та/або комунальної власності (крім закладів, визначених у підпункті "в" пункту 2 частини першої статті 89 БК);

3) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах вищої освіти комунальної власності);

4) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);

5) позашкільну освіту (заходи і заклади національного, державного, республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з позашкільної роботи з дітьми);

6) інші державні освітні програми;

в) охорону здоров'я:

1) консультативну амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станції екстреної (швидкої) медичної допомоги;

2) спеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (спеціалізовані лікарні, поліклініки, включаючи стоматологічні, центри, диспансери, госпіталі для ветеранів війни, будинки дитини, станції переливання крові);

3) санаторно-курортну допомогу (санаторії для хворих на туберкульоз, санаторії для дітей та підлітків, санаторії медичної реабілітації);

4) інші державні програми медичної та санітарної допомоги (медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, центри медичної статистики, територіальні медичні об'єднання, автопідприємства санітарного транспорту, бази спецмедпостачання, центри здоров'я і заходи санітарної освіти, регіональні заходи з реалізації державних програм, інші програми і заходи);

5) співфінансування оплати медичних послуг, що надаються в рамках програми державних гарантій медичного обслуговування населення, для покриття вартості комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які є об'єктами права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні обласних рад;

6) регіональні програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які є об'єктами права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні обласних рад, і регіональні програми надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

7) регіональні програми громадського здоров'я;

8) інші заклади та заходи у системі охорони здоров'я (будинки дитини, заклади служби крові, медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, бази спецмедпостачання);

г) соціальний захист та соціальне забезпечення:

1) державні програми соціального захисту та соціального забезпечення: виплати компенсації реабілітованим; дитячі будинки-інтернати; навчання та трудове влаштування осіб з інвалідністю;

будинки-інтернати для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю; будинки-інтернати для дітей з інвалідністю; центри з нарахування та здійснення соціальних виплат; притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (крім відповідних притулків, центрів і гуртожитків, визначених у підпункті "а" пункту 4 частини першої статті 89 БК); пільгове медичне обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; компенсаційні виплати особам з інвалідністю на бензин (пальне), ремонт, техобслуговування автотранспорту та транспортне обслуговування, а також на встановлення телефонів особам з інвалідністю I і II груп; відшкодування витрат на поховання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни; центри соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, центри професійної реабілітації осіб з інвалідністю;

2) республіканські Автономної Республіки Крим та обласні програми і заходи з реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, в тому числі утримання та програми республіканського Автономної Республіки Крим і обласних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

3) інші державні соціальні програми;

д) культуру і мистецтво:

1) державні культурно-освітні програми (національні, державні, республіканські Автономної Республіки Крим та обласні заповідники, бібліотеки, музеї та виставки, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних);

2) державні театральні-видовищні програми (філармонії, художні, музичні колективи і ансамблі, театри, концертні і церковні організації, палаци, будинки культури, інші заклади національного, державного, республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення, інші заклади та заходи в галузі мистецтва, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних);

3) інші державні культурно-мистецькі програми;

е) фізичну культуру і спорт:

1) програми з розвитку фізичної культури і спорту (утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів республіканського Автономної Республіки

Крим та обласного значення (крім шкіл, визначених у підпункті "б" цього пункту), шкіл вищої спортивної майстерності, центрів олімпійської підготовки, центрів фізичного здоров'я населення республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, штатних спортивних команд резервного спорту, заходи з фізичної культури і спорту республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, включаючи підготовку збірних команд регіону до участі у спортивних змаганнях державного рівня, фінансова підтримка республіканського Автономної Республіки Крим та обласних осередків всеукраїнських громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення);

2) програми з розвитку фізичної культури, спорту, фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю (центри республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з розвитку фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, дитячо-юнацькі спортивні школи для осіб з інвалідністю усіх типів; проведення заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю, навчально-тренувальних зборів і змагань республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, підготовка збірних команд регіону до участі у спортивних змаганнях державного рівня);

є) програми природоохоронних заходів місцевого значення, проекти реструктуризації та ліквідації об'єктів підприємств гірничої хімії, підземного видобутку залізної руди, консервації ртутного виробництва, утримання водовідливних комплексів.

Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, належать видатки на:

- а) місцеву пожежну охорону;
- б) муніципальні формування з охорони громадського порядку;
- в) органи місцевого самоврядування;
- г) соціальний захист та соціальне забезпечення:

1) програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі на підтримку діяльності молодіжних центрів;

2) місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення;

3) програми соціального захисту малозабезпеченої категорії учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

4) центри обліку та заклади соціального захисту для бездомних осіб, центри соціальної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань;

5) компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;

6) компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги;

7) надання фінансової підтримки громадським об'єднанням ветеранів на виконання програм (проектів, заходів) відповідного адміністративно-територіального рівня;

д) місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів;

е) культурно-мистецькі програми місцевого значення;

ж) програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації;

з) місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту;

і) типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури;

и) транспорт, дорожнє господарство:

1) регулювання цін (тарифів) на перевезення пасажирів у пасажирському транспорті за рішенням місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування відповідно до наданих повноважень;

2) експлуатацію дорожньої системи місцевого значення (у тому числі роботи, що проводяться спеціалізованими монтажньо-експлуатаційними підрозділами);

3) будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, а також капітальний та поточний ремонт вулиць і доріг населених пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах);

ї) заходи з організації рятування на водах;

ж) обслуговування місцевого боргу;

з) програми природоохоронних заходів місцевого значення, заходи програм у сфері житлово-комунального господарства з будівництва та реконструкції водопровідних та каналізаційних очисних споруд, доочищення питної води, модернізації систем теплопостачання, заміни природного газу альтернативними видами палива, модернізації та ремонту ліфтового господарства, реконструкції та ремонту житлових будинків, оснащення житлового фонду будинковими засобами обліку енергоносіїв та споживання води, капітального ремонту, реконструкції, будівництва мереж зовнішнього освітлення вулиць, капітального ремонту гуртожитків, що передаються у власність територіальних громад, впровадження енергозберігаючих технологій;

к) управління комунальним майном;

л) регулювання земельних відносин;

м) заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, встановлених законом;

н) заходи та роботи з територіальної оборони та мобілізаційної підготовки місцевого значення;

о) проведення місцевих виборів у випадках, передбачених законом, та республіканських Автономної Республіки Крим і місцевих референдумів;

п) членські внески до асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань;

р) підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад та посадових осіб місцевого самоврядування;

с) реалізацію програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

т) програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

у) пільги з послуг зв'язку, інші передбачені законодавством пільги, що надаються ветеранам війни; особам, на яких поширюється дія Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"; особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; постраждалим учасникам Революції Гідності; особам, які мають особливі трудові

заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; ветеранам праці; жертвам нацистських переслідувань; ветеранам військової служби; ветеранам органів внутрішніх справ; ветеранам Національної поліції; ветеранам податкової міліції; ветеранам державної пожежної охорони; ветеранам Державної кримінально-виконавчої служби; ветеранам служби цивільного захисту; ветеранам Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; вдовам (вдівцям) померлих (загиблих) ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції, ветеранів податкової міліції, ветеранів державної пожежної охорони, ветеранів Державної кримінально-виконавчої служби, ветеранів служби цивільного захисту та ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; особам, звільненим з військової служби, які стали особами з інвалідністю під час проходження військової служби; особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю та особам, які супроводжують осіб з інвалідністю I групи або дітей з інвалідністю (не більше одного супроводжуючого); реабілітованим громадянам, які стали особами з інвалідністю внаслідок репресій або є пенсіонерами; громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; дружинам (чоловікам) та опікунам (на час опікунства) дітей померлих громадян, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою; багатодітним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям, в яких не менше року проживають відповідно троє або більше дітей, а також сім'ям (крім багатодітних сімей), в яких не менше року проживають троє і більше дітей, враховуючи тих, над якими встановлено опіку чи піклування;

ф) місцеві програми підтримки здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти на умовах регіонального замовлення у відповідних закладах освіти;

х) інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою згідно із законом.

5.2. Нові підходи у плануванні доходів місцевих бюджетів

Виділяють такі методи прогнозування доходів: метод

експертних оцінок, метод прямого рахунку, метод екстраполяції, економетричний метод.

Метод експертних оцінок - полягає в ознайомленні експертів із питаннями доходів для підготовки прогнозу. Перевага методу - здатність отримувати відносно точні прогнози. Недолік - відсутність чіткої техніки прогнозування (інтуїтивний метод, базується на досвіді та знаннях експертів).

Метод прямого рахунку - полягає у здійсненні детальних розрахунків кожного елемента доходів бюджету. Прогноз складається за алгоритмом, який відображає формування показника. Перевага методу - висока надійність та достовірність. Недолік - трудомісткість, значне інформаційне забезпечення.

Метод екстраполяції - ґрунтується на визначенні бюджетних показників на основі встановлення стійкої динаміки їх розвитку. Розрахунок бюджетних показників здійснюється на основі досягнутого в попередньому періоді рівня росту і його коригуванні на відносно стабільний розрахунок у майбутньому. При цьому допускається, що рівень росту в майбутньому році буде таким самим, як в останні роки.

Економетричне прогнозування поєднує економічні принципи та статистичні теорії. Економетричні моделі дозволяють розглянути вплив декількох чинників на доходи шляхом визначення незалежних змінних, що найбільше впливають на бюджетні надходження.

5.3. Методи планування видаткової частини місцевих бюджетів

Формування бюджетних видатків починається на стадії планування. За основу береться очікуване виконання бюджету за видатками за попередній період.

Звітні дані про виконання бюджету за видатками, що є в розпорядженні як Міністерства фінансів України, так і фінансових органів, як правило, за півріччя, доповнюються оцінкою очікуваного виконання показників за видатками за період, який залишається до кінця року.

Аналіз звітних показників і оцінка перспективи до кінця року дають змогу визначити очікуване виконання бюджету за видатками. З одержаних видатків виключаються ті, яких не буде у плановому році.

При плануванні видатків та доходів місцевих бюджетів у сучасній економічній науці можуть бути застосовані такі методи.

1. Програмно-цільовий метод.

Суть методу полягає у плануванні бюджету органу місцевого самоврядування на основі розробки, аналізу, впровадження програм розподілу фінансових ресурсів (бюджетних програм). Бюджетна програма - це систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення загальної мети відповідно до поставлених завдань, виконання яких передбачає здійснення фінансування з місцевого чи державного бюджету.

2. Метод «Коріння трави».

В цьому випадку складається прогноз методом збору вхідних даних безпосередньо у рядових працівників, що перебувають на найнижчому рівні ієрархічної структури, тобто у тих, які пов'язані з об'єктом прогнозування.

3. Метод «Дослідження об'єкта».

Полягає в зборі даних різноманітними методами (опитування, інтерв'ю і т. п.) для перевірки гіпотези про величину надходжень для проведення передбачених фінансувань із місцевих бюджетів. Цей метод використовують при довгостроковому прогнозуванні величини фінансування завдань із місцевого бюджету (більше 5 років).

4. Метод «групова згода».

Прогноз ґрунтується на прямому та відкритому обміні думками на загальних зборах. Основною ідеєю цього методу є те, що групове обговорення можливих варіантів прогнозних показників призводить до вибору оптимального з багатьох запропонованих та розрахованих за допомогою різних методів та методик.

5. Метод «історична аналогія».

Пов'язаний із аналізом життєвого циклу подібного податку, який забезпечує фінансування відповідних видатків із місцевих бюджетів. Як правило, використовується при введенні нового виду податку

6. Метод «Дельфі».

Полягає в тому, що група експертів відповідає на питання про форми та межі фінансування певних видів видатків із місцевого бюджету. Керівник груп узгоджує результати досліджень певної групи та формулює нове питання, яке є новим завданням для цієї групи експертів. Так нівелюється вплив особистісних факторів на межі

фінансування певного виду видатків із місцевого бюджету

7. Каузальні методи.

Ґрунтуються на виокремленні основних та опосередкованих факторів, які впливають на об'єкт прогнозування.

8. Економетричні моделі.

Описують певний вид фінансування певного сектора економіки з місцевого бюджету за допомогою системи незалежних рівнянь.

9. Макроекономічні моделі.

Дають можливість визначити вплив як внутрішніх, так і зовнішніх чинників на фінансування певних видів повноважень місцевими бюджетами.

Бюджетний кодекс передбачає, що для планування видатків місцевих бюджетів необхідно мати пропозиції розпорядників щодо обсягу коштів, необхідних для надання громадянам громадських послуг - бюджетні запити.

Бюджетний запит- документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступні бюджетні періоди.

Бюджетні запити подаються на розгляд виконавчих органів влади. Складання бюджетних запитів починається з доведення місцевими фінансовими органами до головних розпорядників бюджетних коштів **інструкції з підготовки запитів**.

Інструкція розроблена на основі типової форми, визначеної Міністерством фінансів України, яке доводить місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам відповідних рад інформацію про особливості складання розрахунків до проектів місцевих бюджетів на плановий бюджетний рік.

Якщо бюджетна пропозиція отримує бюджетне фінансування, це слід розглядати як договір між розпорядником та органом влади. При цьому необхідна чітка підзвітність організацій за програмними видатками. Крім того, до складу бюджетного запиту додається пояснення до бюджетних програм (вказується правова основа, визначаються завдання, напрями діяльності, роботи, описуються досягнення попередніх років).

5.4. Порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

Під виконанням місцевого бюджету за видатками розуміють здійснення комплексу дій, спрямованих на реалізацію передбачених місцевим бюджетом заходів та досягнення визначених цілей у межах запланованих ресурсів.

Етапи процесу виконання місцевих бюджетів за видатками.

1. Встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі затвердженого бюджетного розпису.

Розподіл затверджених бюджетних коштів здійснюється у вигляді розпису - графіка виділення фактичних коштів протягом року.

Мета розпису - розробка прозорої програми видатків, яку можна контролювати.

Річний розпис бюджетних призначень фінансові органи та виконавчі органи місцевих рад складають на основі бюджетних запитів головних розпорядників бюджетних коштів.

Витяг із розпису надалі є основою для складання кошторису доходів і видатків бюджетних установ та планів використання коштів одержувачів бюджетних коштів і для розподілу коштів з рахунку бюджету між головними розпорядниками коштів. До затвердження розпису фінансовим органом затверджується тимчасовий розпис на відповідний період.

Потім призначення надається або розписується фінансовим органом для розпорядника бюджетних коштів протягом місяця після прийняття рішення про місцеві бюджети.

Складений розпис видатків місцевого бюджету фінансові органи та **виконавчі** органи місцевих рад подають в орган **Державного казначейства** та доводять до відома головних розпорядників коштів витяги із розпису.

Метою ознайомлення розпорядників коштів із зазначеними документами є забезпечення відповідності між обсягами видатків, затверджених бюджетом, та показниками основних фінансових документів бюджетних установ - кошторисів і планів асигнувань.

Надання відомостей із розпису місцевого бюджету органам казначейства зумовлено застосуванням в Україні казначейської форми обслуговування місцевих бюджетів.

Казначейство зобов'язане контролювати відповідність кошторисів бюджетних установ показникам розпису бюджету.

Доведені до головного розпорядника коштів показники розпису асигнувань передбачені для здійснення заходів як безпосередньо

головним розпорядником, так і підпорядкованими йому бюджетними установами.

Тому визначені у витягах із розпису показники асигнувань головний розпорядник коштів повинен розподілити між підпорядкованими йому розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів.

Інформацію про розподіл він доводить до відома підпорядкованих йому юридичних осіб та до органу казначейства, в якому обслуговують головного розпорядника.

Отримані розпорядниками третього ступеня та одержувачами коштів показники розподілу слугують основою для складання кошторисів доходів і видатків та планів асигнувань.

Територіальний орган казначейства перевіряє отриманий від головного розпорядника коштів розподіл бюджетних асигнувань щодо правильності арифметичних розрахунків та відповідності розпису видатків, отриманого від фінансового відділу, і реєструє на рахунках обліку виконання бюджету.

2. Затвердження кошторисів розпорядникам бюджетних коштів.

Розпис - основа для кінцевого кошторису. На другій стадії виконання видаткової частини бюджету затверджують кошториси та плани асигнувань розпорядників коштів місцевих бюджетів.

Розпорядники коштів третього ступеня та одержувачі бюджетних коштів подають кошториси та плани використання бюджетних коштів на затвердження головним розпорядником коштів.

Кошторис затверджується на рівні розпорядника коштів і є головним плановим документом бюджетної установи. Кошторис надає повноваження на отримання доходів та фінансування видатків протягом бюджетного періоду.

Затверджені кошториси та плани асигнувань розпорядники коштів мають представити в органи казначейства, в яких їх обслуговують. Зазначені документи органи казначейства перевіряють щодо відповідності показникам розподілу асигнувань, які були представлені головними розпорядниками коштів.

При виявленні розбіжностей органи казначейства не реєструють кошториси, а повертають розпорядникам для приведення їх у відповідність до розпису.

Кошторис доходів та видатків бюджетної установи містить

показники загального та спеціального фонду.

3. Взяття бюджетних зобов'язань.

Зобов'язанням бюджетної установи вважають укладену угоду, договір, які передбачають необхідність здійснювати розпорядником бюджетних коштів платежі на виконання цієї угоди.

Під фінансовим зобов'язанням розуміють зобов'язання розпорядника або одержувача бюджетних коштів сплатити кошти за будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших операцій, тобто це кредиторська заборгованість чи попередня оплата, дозволена законодавством.

Після затвердження кошторисів та планів асигнувань бюджетні установи отримують права брати зобов'язання (в межах передбачених обсягів бюджетних асигнувань).

Бюджетні установи наділені правом самостійно укладати угоди на придбання товарів, робіт і послуг. У випадку неспроможності виконувати зобов'язання, передбачені угодами, чинне законодавство не дозволяє відчужувати майно бюджетної установи чи оголошувати її банкрутом. Відповідальність за невиконання зобов'язань бюджетних установ покладається на бюджет.

Невикористані асигнування поточного місяця розпорядник бюджетних коштів має право використовувати в наступні місяці бюджетного року. Якщо розпорядник коштів місцевих бюджетів не використав асигнування, які були передбачені на відповідний бюджетний рік, то вони анулюються і в наступному бюджетному році не враховуються.

У першу чергу, головний розпорядник коштів повинен забезпечити проведення видатків щодо захищених статей бюджету. До першочергових відносять видатки на ОП, нарахування, комунальні послуги, придбання предметів постачання та обладнання протягом року.

Для забезпечення контролю усі зобов'язання повинні фіксуватися (реєструватися) в органах казначейства. Це стосується лише тих видатків, які здійснюються за рахунок бюджетних коштів, а не власних бюджетних надходжень.

Виконання зобов'язань включає:

- укладання договору на товари і послуги;
- затвердження договору та підтвердження наявності фондів;

- внесення у реєстр зобов'язань;
- відправлення договору постачальнику, утворення зобов'язання;
- отримання товарів та послуг, перевірку та реєстрацію;
- отримання накладних, реєстрацію, створення платіжного документу;
- затвердження платежу;
- виконання платежу.

Більшість розпорядників здійснюють постатейний контроль (заробітна плата, обслуговування, постачання, інвестиції). Якщо наявних коштів недостатньо для фінансування витрат, керівники мають право перемістити кошти, але це має не впливати на загальний баланс бюджету.

Механізм закупівель має ґрунтуватися на двох принципах: економії та справедливості. Після проведення конкурсу тендерний комітет складає звіт про його результати.

4. Отримання товарів, робіт та послуг.

Розпорядники здійснюють контроль за фактичним отриманням придбаних предметів (контроль поставки, звірка замовлень, порівняння з первинними зобов'язаннями).

5. Здійснення платежів.

Платіж здійснює фінансовий відділ розпорядника коштів.

Є відмінність у механізмі перерахування коштів загального та спеціального фонду бюджету.

Доходи спеціального фонду бюджету в частині власних доходів бюджетних установ зараховують на спеціальний рахунок розпорядника коштів. Керівник бюджетної установи може розпоряджатися залишком коштів цього рахунку відповідно до напрямів, передбачених у кошторисі.

Інші доходи спеціального фонду місцевого бюджету підлягають зарахуванню на окремі дохідні рахунки. Звідси відбувається перерахування коштів на спеціальні особові рахунки головних розпорядників коштів, за якими закріплені відповідні доходи спеціального фонду.

В подальшому головні розпорядники коштів приймають рішення щодо розподілу залишку цього рахунку між підпорядкованими йому розпорядниками та одержувачами коштів місцевих бюджетів. Розпорядники та одержувачі можуть використати отримані бюджетні кошти для погашення зареєстрованих бюджетних

фінансових зобов'язань.

Процес передавання необхідних обсягів бюджетних коштів **загального фонду** бюджету на рахунок розпоряджувала або одержувача розпочинається з перерахування коштів з рахунку бюджету, де зосереджені усі надходження загального фонду бюджету.

На підставі інформації про залишок коштів на рахунку бюджету місцеві фінансові органи (або виконавчі органи місцевих рад) приймають рішення про перерахування коштів.

Розподіл коштів з рахунку бюджету між головними розпорядниками коштів здійснюється відповідно до розпису бюджетних асигнувань. На підставі розпорядження фінансового органу (або виконавчого органу місцевої ради) територіальний орган Державного казначейства перераховує кошти відповідного місцевого бюджету на особові рахунки головних розпорядників коштів, які здійснюють подальший розподіл коштів між розпорядниками третього ступеня та одержувачами коштів, що йому підпорядковані.

Для цього вони мають подати до територіального органу Державного казначейства інформацію про розподіл коштів з особового рахунку. Розпорядники коштів третього ступеня після отримання коштів на реєстраційні рахунки можуть подавати платіжні документи на здійснення видатків до відповідних органів казначейства.

Платежі, передбачені для оплати видатків місцевих бюджетів, відбуваються в межах касових надходжень бюджету.

Факт виникнення розбіжності між запланованими обсягами доходів і фактичними надходженнями трактується як **тимчасовий касовий розрив**. В такому разі виконавчі органи місцевих рад можуть отримувати короткотермінові позики у фінансово-кредитних установах на термін до трьох місяців (але в межах поточного бюджетного періоду) або покривати тимчасові касові розриви за рахунок ресурсів органів Державного казначейства.

Розпорядники коштів місцевих бюджетів мають право здійснювати видатки як у безготівковій, так і у готівковій формах.

Організація здійснення видатків бюджету в готівковій формі включає таку процедуру:

- розпорядник або одержувач бюджетних коштів подає до органу Державного казначейства, в якому обслуговується, заявку на видачу готівки, в якій зазначається сума, мета отримання коштів,

особа, якій доручено отримати кошти та інші необхідні відомості.

Для виплати готівки розпорядникам або одержувачам коштів органи державного казначейства відкривають спеціальні рахунки в банківських установах;

- орган Державного казначейства на підставі заявок клієнтів на видачу готівки формує зведену заявку і на її основі перераховує кошти на відкритий у банку на ім'я казначейства рахунок;

- після отримання підтвердження з установи банку про отримання коштів орган Державного казначейства виписує розпорядникам або Одержувачам коштів грошовий чек;

- розпорядник або одержувач бюджетних коштів звертається ДО банківської установи з вимогою про надання готівки;

- банківська установа на підставі чеків видає готівку і списує кошти з рахунку казначейства;

- банківська установа інформує казначейство випискою про рух коштів на його рахунок.

6. Використання товарів, робіт та послуг на виконання бюджетних програм.

Після отримання товарів від постачальників частина їх перебуває в залишках, а інша використовується для забезпечення функціонування бюджетних установ.

Як зазначалося вище, бюджетні установи фінансуються за рахунок коштів бюджету і за затвердженими для них кошторисами доходів і видатків.

Кошторис- плановий документ, що визначає обсяг, цільове спрямування, помісячний розподіл коштів, що виділяють із бюджету на утримання бюджетних установ.

Можна виділити такі види кошторисів: індивідуальні кошториси, загальні кошториси, кошториси видатків на централізовані заходи, зведені галузеві кошториси.

1. Індивідуальні кошториси. Вони відображають специфіку й особливості виробничої діяльності установи.

Ці кошториси розробляються за затвердженими формами і розрізняються за видами бюджетних установ (школами, лікарнями, дитячими садками і т. д.). Кошторис складається з двох частин - загального і спеціального фондів.

2. Загальні кошториси. Загальний кошторис являє собою основний фінансовий документ, який визначає обсяг, цільове

призначення і розподіл коштів загального і спеціального фондів, що виділяються з бюджету на утримання кількох типових установ, які обслуговуються однією централізованою бухгалтерією.

3. Кошториси видатків на централізовані заходи. Ці кошториси складаються міністерствами, відомствами або управліннями виконкомів місцевих рад.

4. Зведені галузеві кошториси. Це об'єднані в один кошторис індивідуальні кошториси однотипних установ, кошториси видатків на централізовані заходи і загальні кошториси міністерств і управлінь виконкомів.

5.5. Програмно-цільове бюджетне планування, його зміст і переваги

Основною метою запровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання.

Програмно-цільовий метод планування видатків місцевих бюджетів полягає не лише в аналізі можливостей бюджету (існуючих ресурсів), але й у розробці найбільш ефективного їх використання з отриманням конкретних результатів.

Процес програмно-цільового планування включає наступні етапи.

I етап. Стратегічне планування:

- визначення довго- та середньострокових цілей;
- відбір першочергових програм, виходячи з фінансових можливостей;
- прийняття програмних документів органів влади.

II етап. Формування програм:

- розробка, аналіз і відбір програм, визначених у програмних документах;
- розробка розпорядниками бюджетних коштів короткострокових і середньострокових програм і завдань, які вони повинні реалізувати.

III етап. Складання бюджету:

- визначення та аналіз ресурсів, необхідних для реалізації програм;
- оцінювання очікуваних результатів;

- моніторинг ресурсної бази. її вартісне оцінювання;
- подання бюджетних запитів для включення програми до бюджету;
- визначення обсягів видатків на відповідну бюджетну програму, виходячи з результатів діяльності, оцінювання планів та визначеного Мінфіном граничного обсягу видатків головного розпорядника бюджетних коштів.

Особливими складовими програмно-цільового методу у бюджетному процесі є бюджетні програми, відповідальні виконавці бюджетних програм, паспорти бюджетних програм, результативні показники бюджетних програм.

Бюджетна програма – систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети і завдань, виконання яких пропонує та здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Бюджетні програми визначаються головними розпорядниками бюджетних коштів

Відповідальний виконавець бюджетних програм визначається головним розпорядником бюджетних коштів за погодженням з Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом).

Відповідальний виконавець бюджетних програм у процесі їх виконання забезпечує цільове та ефективне використання бюджетних коштів протягом усього строку реалізації відповідних бюджетних програм у межах визначених бюджетних призначень.

Завдання бюджетної програми - це конкретні цілі, яких необхідно досягти в результаті виконання бюджетної програми протягом відповідного бюджетного періоду, оцінювання яких здійснюється за допомогою результативних показників.

Напрями діяльності бюджетної програми - це конкретні дії, спрямовані на виконання її завдань бюджетної програми з визначенням напрямів витрачання бюджетних коштів.

Результативні показники - використовуються для оцінки ефективності бюджетної програми і включають кількісні та якісні показники, які визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань бюджетної програми.

Такі показники мають підтверджуватися офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю, даними

бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку.

Результативні показники бюджетної програми поділяються на такі групи.

Показники затрат — визначають обсяги та структуру ресурсів, які забезпечують виконання бюджетної програми.

Показники продукту - використовуються для оцінювання досягнення поставлених цілей.

Показники ефективності - визначаються як відношення кількості вироблених товарів (виконання робіт, надання послуг) до їх вартості в грошовому або людському вимірі (витрати ресурсів на одиницю показника продукту).

Показники якості — відображають якість вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг).

Документ, який містить всю потрібну інформацію про бюджетну програму називається **паспортом бюджетної програми**. У ньому визначено суму коштів, затверджену в державному бюджеті для виконання бюджетної програми, законодавчі підстави її реалізації, мету, завдання, напрями діяльності, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте видаткову частину місцевого бюджету.
2. Вкажіть методи прогнозування доходів.
3. Вкажіть методи планування видатків.
4. Вкажіть етапи процесу виконання місцевих бюджетів за видатками.
5. Що таке коштори? Його види.
6. Охарактеризуйте програмно-цільове бюджетне планування.

ТЕМА 6. ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ ТА БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

- 6.1. Зміст міжбюджетних відносин
- 6.2. Види міжбюджетних трансфертів в Україні
- 6.3. Сутність та стан фінансового вирівнювання

6.4. Зміст, цілі та методи бюджетного регулювання

Ключові терміни: *Міжбюджетні відносини. Види міжбюджетних трансфертів. Фінансове вирівнювання. Бюджетне регулювання. Методи бюджетного регулювання. Література:*[1-4, 9, 10].

6.1. Зміст міжбюджетних відносин

Бюджетний кодекс України (стаття 81) визначає міжбюджетні відносини так.

Міжбюджетні відносини – відносини між державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України.

Метою регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень, тобто перерозподіл бюджетних ресурсів.

До **суб'єктів міжбюджетних відносин** належать: органи державної влади і органи місцевого самоврядування.

Основні способи розмежування доходів між бюджетами: розподіл податків та інших доходів між бюджетами різних рівнів; поділ надходжень від податків шляхом закріплення за кожним рівнем бюджетної системи конкретних часток податку у межах єдиної ставки оподаткування; встановлення територіальних надбавок до загальнодержавних податків на користь місцевого самоврядування; встановлення територіальних надбавок до місцевих податків на користь загальнодержавних органів влади.

Основні причини територіальних відмінностей у формуванні доходів та в складі й обсягах видатків місцевих бюджетів:

- різний рівень економічного розвитку господарського комплексу адміністративно-територіальних одиниць та його спеціалізація;
- різноманітність природно-кліматичних умов;
- різний екологічний стан територій;
- особливості розташування населених пунктів, зокрема

адміністративних центрів;

- насиченість шляхами сполучення; кількість населення, його віковий склад;
- сформована протягом тривалого періоду мережа об'єктів соціальної та побутової інфраструктури, їх стан.

6.2. Види міжбюджетних трансфертів в Україні

Самостійною статтею доходів місцевих бюджетів є міжбюджетні трансфери.

Міжбюджетні трансфери — кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Міжбюджетні трансфери поділяються на (ст.БК 96):

- базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- субвенції;
- реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- додаткові дотації.

У Державному бюджеті України можуть передбачатися такі трансфери місцевим бюджетам:

- а) базова дотація;
- б) субвенції на здійснення державних програм соціального захисту;
- в) додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою;
- 1) додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я;
- г) субвенція на виконання інвестиційних проектів;
- д) освітня субвенція;
- е) медична субвенція;
- є) субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;
- ж) субвенція на проекти ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та утримання водовідливних

комплексів у безпечному режимі на умовах співфінансування (50 відсотків);

1) субвенція на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;

з) інші додаткові дотації та інші субвенції.

Порядок та умови надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам визначаються Кабінетом Міністрів України.

У Державному бюджеті України затверджується обсяг міжбюджетних трансфертів окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів.

Надання державою податкових пільг, які зменшують доходи місцевих бюджетів, має супроводжуватися наданням додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на компенсацію відповідних втрат доходів місцевих бюджетів (стаття 103 БК).

Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, яка вперше визначена законом про Державний бюджет України, затверджуються Кабінетом Міністрів України не пізніше 30 днів з дня набрання ним чинності.

Розподіл додаткових дотацій між місцевими бюджетами здійснюється на підставі критеріїв, визначених Кабінетом Міністрів України (стаття 97 БК).

Верховна Рада Автономної Республіки Крим та місцеві ради можуть передбачати у відповідних бюджетах такі види міжбюджетних трансфертів:

- субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування;

- субвенції на виконання інвестиційних проектів, у тому числі на будівництво або реконструкцію об'єктів спільного користування;

- дотації та інші субвенції.

Умови надання субвенцій визначаються відповідним договором сторін.

Якщо на території міста (республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), району, відповідної об'єднаної територіальної громади недостатньо бюджетних установ,

інших суб'єктів господарювання комунальної власності, які забезпечують надання публічних послуг, визначених пунктом 2 частини першої статті 86 БК, в обсязі, визначеному фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості, обрахований обсяг видатків на здійснення цих послуг враховується при визначенні міжбюджетного трансферту бюджету, з якого утримуються бюджетні установи, що надають публічні послуги.

Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах (Стаття 103⁻¹):

У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги зазначеної субвенції окремо для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя.

Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах розподіляється таким чином:

- 90 відсотків загального обсягу субвенції розподіляється між відповідними місцевими бюджетами (крім бюджету міста Києва) залежно від протяжності автомобільних доріг загального користування місцевого значення у відповідній адміністративно-територіальній одиниці станом на 1 січня року, що передує плановому. Зазначені кошти можуть спрямовуватися на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання вулиць і доріг комунальної власності в населених пунктах у розмірі не більше 20 відсотків обсягу такої субвенції, затвердженого законом про Державний бюджет України для відповідного місцевого бюджету, а також на обслуговування місцевого боргу за місцевими зовнішніми запозиченнями, залученими для виконання ремонтно-будівельних робіт на автомобільних дорогах загального користування місцевого значення та комунальної власності, у розмірі не більше 10 відсотків обсягу такої субвенції, затвердженого законом про Державний бюджет України для відповідного місцевого бюджету;

- 10 відсотків загального обсягу субвенції надається бюджету міста Києва на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання вулиць і доріг комунальної власності у місті Києві.

Перелік об'єктів будівництва, реконструкції, капітального та поточного середнього ремонту автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах із зазначенням обсягів бюджетних коштів для фінансового забезпечення таких об'єктів затверджується Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідною обласною державною адміністрацією, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства.

Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах перераховується за рахунок фактичних доходів спеціального фонду державного бюджету, які є джерелом надання зазначеної субвенції.

Освітня субвенція (стаття 103²):

Освітня субвенція спрямовується на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників у таких типах закладів освіти:

- початкові школи, гімназії, ліцеї (крім дошкільних підрозділів (відділень, груп);
- спеціальні школи, санаторні школи;
- спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати, гімназії та ліцеї, у складі яких є інтернати з частковим або повним утриманням учнів;
- дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри, інклюзивно-ресурсні центри;
- заклади професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти;

- заклади фахової передвищої освіти і коледжі державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти.

У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги освітньої субвенції окремо для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів, міських (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Освітня субвенція розподіляється між відповідними бюджетами на основі формули, яка розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти, та затверджується Кабінетом Міністрів України і має враховувати, зокрема, такі параметри:

- кількість учнів закладів загальної середньої освіти, учнів, які здобувають повну загальну середню освіту в закладах професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності, студентів, які здобувають повну загальну середню освіту в закладах фахової передвищої освіти і коледжах державної та комунальної власності, у міській та сільській місцевості, гірських населених пунктах;

- розрахункова наповнюваність класів;
- навчальні плани.

При цьому у складі зазначеної субвенції передбачається резерв коштів, обсяг якого не може перевищувати 1 відсотка загального обсягу субвенції.

Кабінет Міністрів України здійснює розподіл резерву освітньої субвенції та може визначати напрями використання таких коштів.

Залишки коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції та на оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти державної та комунальної власності, зазначених у частині першій цієї статті.

Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами (Стаття 103³):

Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами спрямовується на надання державної

підтримки для здобуття освіти дітьми сліпими та із зниженим зором, глухими та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектра) у закладах та установах освіти відповідно до частини другої цієї статті.

Медична субвенція (стаття 103⁴):

У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги медичної субвенції окремо для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів і районних бюджетів, міських (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Медична субвенція розподіляється між відповідними бюджетами на основі формули, яка розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, та затверджується Кабінетом Міністрів України і має враховувати, зокрема, такі параметри:

- кількість населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- коригуючі коефіцієнти, що враховують відмінності у вартості надання медичної допомоги;
- особливості надання медичної допомоги у гірських населених пунктах.

При цьому у складі зазначеної субвенції передбачається резерв коштів, обсяг якого не може перевищувати 1 відсотка загального обсягу субвенції.

Кабінет Міністрів України здійснює розподіл резерву медичної субвенції та може визначати напрями використання таких коштів.

Додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я (стаття 103⁶):

Додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я спрямовується на:

- видатки закладів освіти, визначених у частині першій статті 103⁻² БК (крім видатків на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників закладів освіти, визначених пунктами 1-4 частини першої статті 103⁻² БК, а також закладів освіти, визначених пунктами 5 і 6 частини першої статті 103⁻² БК, в частині здобуття повної загальної середньої освіти);

- видатки закладів охорони здоров'я, визначених у пункті 3 частини першої статті 89 та у пункті 3 частини першої статті 90 БК, на оплату комунальних послуг та енергоносіїв.

У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я для обласних бюджетів.

Додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я розподіляється між обласними бюджетами з урахуванням таких параметрів:

- кількість населення;
- надходження доходів місцевих бюджетів області, визначених пунктом 1 частини першої статей 64 і 66 цього Кодексу, за відповідний звітний період року, що передує плановому;
- приведений індекс відносної податкоспроможності зведеного бюджету області;
- кількість учнів закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти.

Розподіл додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я здійснюється в таких пропорціях:

- 10 відсотків обсягу - пропорційно до питомої ваги кількості наявного населення області станом на 1 січня року, що передує плановому;
- 40 відсотків обсягу - пропорційно до питомої ваги приведенного індексу відносної податкоспроможності зведеного бюджету області;
- 50 відсотків обсягу - пропорційно до питомої ваги кількості учнів закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти станом на 1 січня року, що передує плановому.

Приведений індекс відносної податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначається як сума середнього індексу

податкоспроможності зведених бюджетів областей, значення якого дорівнює 1, та показника, що відображає різницю між середнім індексом податкоспроможності зведених бюджетів областей та індексом податкоспроможності відповідного зведеного бюджету області.

Індекс податкоспроможності відповідного зведеного бюджету області є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності зведеного бюджету такої області порівняно з аналогічним середнім показником зведених бюджетів областей у розрахунку на одну людину.

Розподіл додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я здійснюється між місцевими бюджетами у порядку, визначеному обласними державними адміністраціями, за погодженням з Кабінетом Міністрів України та затверджується рішенням про обласний бюджет.

Субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування (стаття 104):

Субвенція на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування надається з одного місцевого бюджету іншому для компенсації відповідних видатків.

Умови утримання об'єктів спільного користування чи ліквідації негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування та надання субвенції визначаються на договірних засадах між надавачем субвенції та її отримувачем.

Субвенції на виконання інвестиційних проектів (стаття 105).

Надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів ґрунтується на таких основних принципах:

- принцип об'єктивності та відкритості - отримувач субвенції визначається за прозорими процедурами;
- принцип єдності - розподіл коштів має забезпечити реалізацію системи національних цінностей і завдань інноваційного розвитку та сприяти зменшенню відмінностей в рівні життя населення різних регіонів країни;

- принцип збалансованого розвитку - надання державної підтримки територіям з урахуванням їх потенціалу;

- принцип цільового використання коштів - субвенція використовується виключно на мету, визначену її надавачем, з урахуванням прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку країни і відповідної території, прогнозу місцевого бюджету.

Субвенції на виконання інвестиційних проектів надаються з державного бюджету місцевим бюджетам з урахуванням таких основних засад:

- а) економічної ефективності досягнення цілей інвестиційного проекту із залученням мінімального обсягу бюджетних коштів на виконання інвестиційних проектів;

- б) направленості субвенції виключно на створення, приріст чи оновлення основних фондів комунальної форми власності (насамперед на завершення будівництва та реконструкції об'єктів із ступенем будівельної готовності понад 70 відсотків);

- в) фінансової забезпеченості інвестиційних проектів, строк впровадження яких довший, ніж бюджетний період, необхідними фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, кредитами (позиками), залученими під державні та/або місцеві гарантії, та коштами субвенції на їх виконання впродовж усього строку впровадження;

- г) рівня забезпеченості об'єктами виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури, що підвищує інвестиційну привабливість території;

- д) участі бюджету - отримувача субвенції:

- 1) для бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення - не менш як 1 відсоток від обсягу такої субвенції;

- 2) для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів, бюджетів міста Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад - не менш як 3 відсотки від обсягу такої субвенції;

- 3) для бюджету міста Києва - не менш як 5 відсотків від обсягу такої субвенції;

- 4) обґрунтування спроможності подальшого утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів об'єктів комунальної власності.

Розподіл субвенції на виконання інвестиційних проектів здійснюється у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, з урахуванням завдань і заходів державної стратегії регіонального розвитку, регіональних стратегій розвитку на підставі формалізованих параметрів, що базуються на фактичних та прогнозних показниках економічного та соціального розвитку відповідної території (основними з яких є показники обсягу промислового виробництва, обсягу валової продукції сільського господарства, обсягу інвестицій в основний капітал, рівня щільності населення, рівня безробіття населення, доходів населення у розрахунках на одну особу, середньомісячної заробітної плати працівників).

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості використовується для визначення розподілу міжбюджетних трансфертів.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості визначається шляхом ділення загального обсягу фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію бюджетних програм, на кількість населення чи споживачів публічних послуг тощо.

Загальний обсяг фінансових ресурсів за кожним видом міжбюджетних трансфертів, розраховується на підставі державних соціальних стандартів і нормативів, які встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами. При розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості може передбачатися обсяг нерозподілених видатків, який об'єднує види видатків на ті повноваження, встановлення нормативів за якими є недоцільним.

Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості для місцевих бюджетів коригуються коефіцієнтами, що враховують відмінності у вартості надання публічних послуг залежно від:

- кількості населення та споживачів публічних послуг;
- соціально-економічних, демографічних, кліматичних, екологічних та інших особливостей (з часу їх визначення) адміністративно-територіальних одиниць.

Коригуючі коефіцієнти затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам, реверсної дотації, а також порядок перерахування міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами визначаються Кабінетом Міністрів України і мають

забезпечувати своєчасність, рівномірність, гарантованість та повноту перерахування трансфертів.

Відповідно до розпису Державного бюджету України органами Казначейства України здійснюється перерахування базової дотації та реверсної дотації щодавно, освітньої і медичної субвенцій - двічі на місяць, а субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами - один раз на місяць (стаття 108 БК).

Кабінет Міністрів України за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету може здійснювати розподіл та перерозподіл обсягів субвенцій та додаткових дотацій з державного бюджету місцевим бюджетам між місцевими бюджетами у межах загального обсягу відповідних субвенцій та додаткових дотацій.

При цьому обсяги субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів розподіляються у порядку, визначеному відповідним законом про місцеві вибори.

Особливості розподілу обсягів освітньої субвенції і медичної субвенції щодо резерву коштів та перерозподілу обсягів таких субвенцій між місцевими бюджетами можуть визначатися законом про Державний бюджет України. Місцева державна адміністрація може приймати рішення щодо розподілу та перерозподілу обсягів трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у період між сесіями відповідної місцевої ради за умови делегування нею таких повноважень місцевій державній адміністрації з наступним внесенням змін до рішення про місцевий бюджет.

6.3. Сутність та стан фінансового вирівнювання

Фінансове вирівнювання - приведення у відповідність витрат місцевих бюджетів до гарантованого державою мінімального рівня соціальних послуг на одного мешканця, ліквідація диспропорцій у здійсненні бюджетних видатків за окремими територіями.

Необхідність здійснення в Україні фінансового вирівнювання зумовлена рядом об'єктивних причин:

- нерівномірність територіального розміщення продуктивних сил, яка зумовлює диференціювання податкової бази регіонів та

територій країни. Причому, як свідчить досвід, диференціація податкової бази зростає. Зміщуються центри її розміщення. Порівняно зменшується роль традиційних індустріальних областей і зростає значення столиці держави. Ще більш занепадає податкова база аграрних регіонів України;

- значна диференціація обсягів витрат у сфері надання державних і громадських послуг та цін на ці послуги. З урахуванням екологічної забрудненості більш високі витрати на ці послуги несуть східні регіони України та регіони зони Чорнобильської катастрофи. Зростає ціна таких послуг у столиці держави та в інших великих міських агломераціях;

- гарантовані Конституцією України соціально-економічні права громадян України зумовлюють проведення центральною владою ефективних заходів із забезпечення єдиних стандартів державних і громадських послуг на всій території держави. Сьогодні такі стандарти не розроблено і вони не забезпечуються. Внаслідок цього сформувався й поглиблюється розрив у рівнях життя в окремих регіонах України, в міській і сільській місцевостях;

- існує об'єктивна потреба у передачі від центральної влади на місцевий рівень значної частини видатків, не властивих для її конституційних функцій. Такі видатки більш ефективно здійснюватимуться на місцевому рівні. Це стосується видатків з фінансування освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту та деяких інших;

- діють так звані зовнішні ефекти соціальних виплат. Це означає, що послугами, які фінансуються з бюджету однієї адміністративно-територіальної одиниці, користуються і жителі інших територіальних одиниць, але їхні владні органи при цьому не несуть ніяких витрат.

Головним інструментом проведення фінансового вирівнювання є бюджетні трансферти.

За допомогою бюджетних трансфертів можна прослідкувати, як досягається вирівнювання бюджетної забезпеченості регіонів за допомогою дотацій і субвенцій, які надаються з державного бюджету відповідним місцевим бюджетам.

8 вересня 2005 року був прийнятий Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів.

Стимулювання розвитку регіонів - комплекс правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів, спрямованих

на досягнення сталого розвитку регіонів на основі поєднання економічних, соціальних і екологічних інтересів на загальнодержавному і регіональному рівнях, максимально ефективного використання потенціалу регіонів в інтересах їх жителів і держави в цілому.

Метою стимулювання розвитку регіонів визнано:

- підвищення рівня життя населення, подолання бідності та безробіття, формування середнього класу;
- ефективне використання економічного, наукового, трудового потенціалу, природних та інших ресурсів, забезпечення оптимальної спеціалізації регіонів у виробництві товарів і наданні послуг;
- створення рівних умов для збалансованого розвитку регіонів України;
- забезпечення додержання визначених державою соціальних гарантій для кожного громадянина незалежно від місця його проживання;
- подолання депресивного стану окремих територій, своєчасне і комплексне розв'язання проблем охорони довкілля.

У Законі від 8 вересня 2005 року визначено такі основні засади, на яких має базуватись стимулювання розвитку регіонів:

- збалансування інтересів держави та регіонів;
- створення сприятливого інвестиційного середовища в регіонах;
- програмно-цільовий підхід до розв'язання проблем соціально-економічного розвитку регіонів;
- максимальне наближення послуг, що надаються державними та місцевими органами влади, до споживачів цих послуг;
- співробітництво центральних і місцевих органів влади при вирішенні проблем регіону.

Регіон - територія АРК, області, міст Києва та Севастополя..

У Законі визначено сутність поняття «депресивних територій», подається їх класифікація та показники росту, за якими території набувають цього статусу.

Депресивна територія - регіон чи його частина, рівень розвитку яких за показниками, визначеними у законодавстві, є найнижчим серед територій відповідного типу.

Депресивні території поділяють на такі групи: *регіони; промислові райони (частка зайнятих у промисловості перевищує*

частку зайнятих у сільському господарстві); сільські райони (частка зайнятих у сільському господарстві перевищує частку зайнятих у промисловості); міста обласного значення.

Депресивними визнаються:

- *регіони, у яких протягом останніх п'яти років середні показники валової доданої вартості на одну особу є найнижчими;*

- *промислові райони, у яких протягом останніх трьох років середні показники рівня безробіття, зайнятості у промисловості є найвищими, а обсяг промислового виробництва на одну особу та рівень середньої заробітної плати - найнижчі;*

- *сільські райони, у яких протягом останніх трьох років щільність сільського населення, його природний приріст, обсяг виробництва сільськогосподарської продукції на одну особу та рівень середньої заробітної плати - найнижчі, а частка зайнятості в сільському господарстві - найвища;*

- *міста обласного значення, у яких протягом останніх трьох років є найвищими середні показники рівня безробіття та найнижчим рівень середньої заробітної плати.*

Обов'язковою умовою при цьому є одночасне дотримання всіх зазначених критеріїв.

Основними формами державної підтримки регіонів з метою стимулювання розвитку депресивних територій є:

- *цільове спрямування державних капітальних вкладень у розвиток виробничої та соціальної інфраструктури;*

- *надання державної підтримки малим підприємствам;*

- *спрямування міжнародної технічної допомоги на вирішення соціально-економічних та екологічних проблем;*

- *удосконалення соціальної сфери, житлового будівництва, охорони здоров'я та довкілля;*

- *сприяння зайнятості населення, фінансування програм перекваліфікації та професійного розвитку трудових ресурсів.*

При визначенні обсягів коштів, призначених для стимулювання розвитку регіонів і подолання депресивності регіонів, не повинні враховуватися суми дотацій вирівнювання та субвенцій, а також кошти, виділені на ліквідацію наслідків надзвичайних екологічних ситуацій, техногенних катастроф і стихійного лиха.

6.4. Зміст, цілі та методи бюджетного регулювання

Бюджетне регулювання - надання коштів із державного бюджету місцевим бюджетам з метою збалансування доходів і видатків усіх бюджетів, переливання коштів з «багатих» територій у «бідні».

Види бюджетного регулювання: *вертикальне; горизонтальне.*

Завдання бюджетного регулювання:

- досягнення відповідності між видатками і доходами місцевих бюджетів різних видів, тобто їх збалансування;
- забезпечення рівномірності у надходженні доходів для запобігання розривів у фінансуванні видатків;
- досягнення зацікавленості органів місцевого самоврядування у повній мобілізації доходів на своїй території;
- забезпечення самостійності у використанні додатково одержаних коштів у процесі виконання місцевих бюджетів;
- перерозподіл бюджетних ресурсів між «багатими» і «бідними» у фінансовому відношенні територіями;
- ув'язка обсягів одержаної фінансової допомоги з конкретними зусиллями щодо мобілізації податків і зборів, залучення додаткових доходних джерел;
- здійснення фінансового вирівнювання.

В БК встановлено нову систему вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб) – залежно від рівня надходжень на одного жителя. Решта платежів вирівнюванню не підлягають і залишаються в повному розпорядженні місцевих бюджетів. Зазначене сприятиме забезпеченню місцевих бюджетів достатніми надходженнями та стимулюватиме місцеві органи влади до залучення додаткових надходжень та розширення бази оподаткування.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів здійснюється окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб з урахуванням таких параметрів (стаття 98 БК):

- кількість населення;
- надходження податку на прибуток підприємств;
- надходження податку на доходи фізичних осіб;

- індекси податкоспроможності відповідного обласного бюджету, що визначаються окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб.

Таблиця 6.1 - Мета бюджетного регулювання та шляхи її досягнення

	Вертикальне бюджетне регулювання	Горизонтальне бюджетне регулювання
Мета	Забезпечення необхідними доходними джерелами бюджетів різних рівнів відповідно до діючого порядку розмежування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування	Ліквідація відмінностей у рівнях бюджетної забезпеченості в розрізі бюджетів місцевого самоврядування (міських за категоріями міст, селищних та сільських), тобто фінансове вирівнювання
Досягається шляхом:	Розподіл видатків між бюджетами і надання їм доходів, достатків для фінансування певних видатків	Вирівнювання доходів і видатків однотипних видів місцевих бюджетів

Індекс податкоспроможності відповідного обласного бюджету є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності такого бюджету порівняно з аналогічним середнім показником по всіх обласних бюджетах України у розрахунку на одну людину.

При здійсненні вирівнювання враховується значення індексу податкоспроможності відповідного обласного бюджету.

Якщо значення індексу:

- в межах 0,9-1,1 - вирівнювання не здійснюється;
- менше 0,9 - надається базова дотація відповідному обласному бюджету в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;
- більше 1,1 - передається реверсна дотація з відповідного обласного бюджету в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів міст обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних бюджетів (Стаття 99) здійснюється з урахуванням таких параметрів:

- кількість населення;

- надходження податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1 частини першої статті 64 цього Кодексу, за останній звітний бюджетний період;

- індекс податкоспроможності відповідного бюджету.

При здійсненні вирівнювання враховується значення індексу податкоспроможності відповідного бюджету.

Якщо значення індексу:

- в межах 0,9-1,1 - вирівнювання не здійснюється;

- менше 0,9 - надається базова дотація відповідному бюджету в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;

- більше 1,1 - передається реверсна дотація з відповідного бюджету в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1.

Індекси податкоспроможності місцевих бюджетів не можуть змінюватися і переглядатися частіше, ніж один раз на рік, крім випадків (стаття 100):

- виділення нових або зміни статусу вже існуючих адміністративно-територіальних одиниць;

- зміни місцезнаходження суб'єктів господарювання - платників податків;

- зміни податкового законодавства.

Зміна обсягу надходжень податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб за відповідний бюджетний період повинна бути підтверджена органами стягнення.

В Україні традиційно використовують такі *інструменти бюджетного регулювання*: власні доходи; відсоткові відрахування від загальнодержавних податків і доходів (закріплені доходи); міжбюджетні трансферти; бюджетні позички.

Традиційно в бюджетній практиці України використовуються **два методи бюджетного регулювання**:

- метод процентних відрахувань від загальнодержавних податків та доходів, які надходять на територію місцевого бюджету;

- надання фінансової допомоги бюджетам у певній сумі (міжбюджетні трансферти).

При застосуванні методу процентних відрахувань обов'язково виникає питання, які нормативи використовувати. Виділяють такі види нормативів відрахувань від регулюючих доходів: єдині (для

місцевих бюджетів усіх адміністративно-територіальних одиниць), **єдині** в межах певних груп місцевих бюджетів (залежно від рівня податкового потенціалу і бюджетної забезпеченості на одного жителя), тобто **групові** нормативи чи **індивідуальні**.

Зараз перевага надається єдиним нормативам, що відповідає ринковим засадам господарювання.

У сучасних умовах важливе місце в процесі бюджетного регулювання займають трансфери; разом із запровадженням Бюджетного кодексу України вони стають основним методом бюджетного регулювання.

Питання для самоконтролю

1. Які передумови виникнення міжбюджетних відносин?
2. В чому полягає сутність міжбюджетних відносин?
3. Назвіть причини територіальних відмінностей у формуванні доходів та у складі і обсягах видатків місцевих бюджетів.
4. Назвіть види міжбюджетних трансфертів в Україні.
5. В чому полягає сутність фінансового вирівнювання?
6. В чому зміст бюджетного регулювання?
7. В чому полягає механізм горизонтального вирівнювання?
7. Назвіть методи бюджетного регулювання.